

"החודש הזה לכם" על השימוש בתאריך לועזי

התורה מגדירה את חודש ניסן כראש החודשים לספירת עם ישראל, וכך קובעת שהתאריך בו אנחנו אמורים להשתמש צריך להיות נבדל מהתאריך הכללי שבו משתמש שאר העולם. בפועל, כיום כולנו מתנהלים ומשתמשים בתאריך לועזי שקשור באיזה שהוא אופן ל"ספירת הנוצרים". בלימוד זה נבקש לבדוק האם יש איסור או בעיה מבחינה הלכתית ומבחינה רוחנית בשימוש בתאריך לועזי.

מהלך השיעור

1. נתחיל ממקור המצווה – הציווי הראשון שנתן הקב"ה לעם ישראל, עוד קודם יציאת מצרים: "החודש הזה לכם". נראה את דברי הרמב"ן שלומד מכאן מצוות עשה דאורייתא למנות את החודשים בסדר החדש הזה.
2. נבחן כמה שו"תים מהאחרונים שמנסים לבחון האם יש איסור הלכתי לא להשתמש בתאריך העברי, ובעיקר בשימוש בתאריך הלועזי שלנו שהוא "ספירת הנוצרים". שו"ת יפה ללב מגדיר שיש בזה איסור של ללכת בחוקות הגויים ושו"ת מהר"ם שיק מגדיר באופן חריף יותר שיש בזה ממש איסור להזכיר שם אלוהים אחרים על הפה.
3. נלמד תשובה הלכתית ארוכה של הרב עובדיה יוסף, בה הוא מסביר למה אין בזה איסור של "חוקות הגויים" גם לא ממש איסור עבודה זרה. למרות זאת, הרב עובדיה יוסף מכריע הלכה למעשה שנכון יותר להשתמש בשמות החודשים הלועזיים ולא במספר שלהם, כי זה ביטול חריף מידי למה שהגדיר הרמב"ן כמצוות עשה למנות את החודשים על פי "ראשון הוא לכם לחודשי השנה".
4. נבחן תשובה של ה"ציץ אליעזר" שחולק על הרב עובדיה וסובר שעיקר הבעיה היא דווקא השימוש בשם החודש עצמו שהוא שמות של אלוהי עבודה זרה ממש. ועל כן עדיף להשתמש במספרים: החודש הראשון, השני וכד'.
5. נחתום בבחינה של נקודת מבט מאתגרת על המציאות בישראל כיום, ובמחשבה על המחירים שאנחנו משלמים על שכיחות השימוש בתאריך העברי.

א. שמות י"ב, פסוקים א-ב

ב. רמב"ן על התורה שם

הסבר המקור

המצווה הראשונה שנתן הקב"ה לעם ישראל – עוד לפני יציאת מצרים – היא מצוות "החודש הזה לכם". מה כוללת המצווה? אלו דינים נלמדים מפסוק זה? הרמב"ן בפירושו לתורה מגדיר שהמצווה היא **למנות את החודשים על פי הסדר שקבע הקב"ה**, כך שניסן הוא החודש הראשון וממנו נמנים שאר החודשים. הוא מסביר ששורש המצווה הוא ביצירת תשתית לזכרון הגאולה של עם ישראל משעבוד מצרים.

על בסיס הפירוש הזה של שורש המצווה, הרמב"ן מסביר מדוע כאשר עם ישראל חזר מגלות בבל השתנו שמות החודשים לשמות שאנחנו מכירים היום, ומדוע השתנתה הספירה לזו שלפיה אנחנו סופרים עד היום. **בשינוי זה התקיימה נבואת ירמיהו:** "ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון" (ירמיהו ט"ז יד-טו). למרות השינוי המעשי, אנחנו משמרים את העקרון שעומד בלב המצווה - **שהזמן של עם ישראל אמור להיות זמן עצמאי הקשור ומזכיר את סיפור הגאולה שלנו.**

שאלות לדיון

1. מה המשמעות של כך שהמצווה הראשונה שנתן הקב"ה לעם ישראל היא הגדרת זמן חדשה ונבדלת משאר העולם?
2. מדוע כל כך חשוב לספור את לוח השנה שלנו מיום הגאולה שלנו?
3. נסו לחשוב: האם לאור דברי הרמב"ן היה נכון לייצר לוח שנה עברי חדש מאז שחזרנו שוב לארץ ישראל?

ג. שו"ת מהר"ם שיק יורה דעה סימן קעא

ר' משה שיק, המאה ה-19, הונגריה. גדול פוסקי הונגריה בימיו ומנהיג הקהילה האורתודוקסית בימי הקרע עם קהילת ה"נאולוגים" (המחדשים). תלמידו המובהק של החת"ם סופר, שנודע בעיקר בזכות השו"ת שלו - שו"ת מהר"ם שיק ובו מעל ל-1,000 תשובות הלכתיות שהשיב בכל נושאי החיים. כמו כן, חיבר פירושים על התורה, על פרקי אבות, על הגדה של פסח, על תרי"ג מצוות (בדומה למנחת חינוך) וחיידושים על הש"ס.

הסבר המקור

המהר"ם שיק נשאל כיצד להתייחס למצבה של יהודי שנכתבה בלשון לועזית ועם תאריך לועזי, וזועק על כך. הוא מחדש שיש במצבה זו ממש איסור דאורייתא של אזכרת שם אלוהים אחרים, שכן חלק משמות החודשים הלועזיים מתייחסים לאלילי עבודה זרה. המהר"ם שיק מחדד שלמרות שבדרך כלל גדר האיסור "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" הוא רק בדיבור או בכתיבה, טעם ההלכה הוא שלא נחשוב על עבודה זרה. מכיוון שכל מי שעובר בבית הקברות וקורא את התאריך הלועזי שכתוב על המצבה - יש כאן עבירה חמורה על איסור תורה והכשלת הציבור.

ד. שו"ת יפה ללב יורה דעה סימן קעח אות ג

רבי רחמים נסים יצחק פלאג'י היה רב, אב בית דין ופוסק באיזמיר. ספר תשובותיו "יפה ללב" נכתב בתשעה כרכים, ובו חיידושים, הערות וחקירות בדברי הטור והשולחן ערוך. ספר זה נחשב בפסיקה, ומובא רבות בפוסקים האחרונים.

הסבר המקור

בעל ה"יפה ללב" אוסר גם הוא לכתוב תאריך לועזי במכתבים, אך מייחס את האיסור לאיסור הכללי ללכת בחוקות הגויים. את האיסור הזה הוא סומך על הפסוק "ובגויים לא יתחשב" (במדבר כ"ג ט), ממנו הוא לומד שאסור לעם ישראל לחיות על פי חשבון הזמן של הגויים.

ה. חתם סופר תורת משה על פרשת בא

הרב משה סופר (שרייבר), הידוע יותר בכינויו החתם סופר על שם ספרו המוכר, חי בהונגריה בסוף המאה ה-18 ותחילת המאה ה-19 והיה מגדולי הרבנים והפוסקים בדורות האחרונים. ספרו "תורת משה" מכיל פירושים על התורה והמגילות.

הסבר המקור

החתם סופר לא מגדיר איסור הלכתי מפורש לשימוש בתאריך לועזי אבל מגנה מאד את התופעה ורואה בה ביטוי למאיסה והתרחקות מתורת ישראל.

שאלות לדיון

1. מדוע מתעורר דיון לגבי הבעיות ההלכתיות בשימוש בתאריך לועזי דווקא בקרב פוסקי המאה ה-19?
2. מה ההבדל בין שלוש ההגדרות של הפוסקים לגדר ואופי האיסור של השימוש בתאריך לועזי?
3. חלק משמות החודשים שלנו, הן העבריים והן הלועזיים, הם שמות שקשורים לעבודה זרה (תמוז, ינואר, מרס), או שמות קיסרים שלא היטבו עם עם ישראל (יולי, אוגוסט). מה דעתכן על כך?

ו. הרב עובדיה יוסף, שו"ת יביע אומר חלק ג - יורה דעה סימן ט

הסבר המקור

הרב עובדיה יוסף דן בשאלה האם מותר להשתמש בתאריך לועזי, והוא נותן כמה סיבות להקל:

1. מבחינה היסטורית, הספירה הלועזית המכונה "ספירת הנוצרים" לא באמת מתחילה מלידת ישו.
2. המשתמשים בתאריך לועזי עושים זאת לשם הנוחות בלבד, ועל כן אין בכך איסור "בחוקותיהם לא תלכו".
3. מכיוון שהתאריך איננו מכוון באמת ללידת ישו, ומכיוון שישו איננו מוגדר כאלוהים באמונה הנוצרית, אין בכך איסור "שם אלוהים אחרים לא תזכירו".
4. ניתן לראות שגם גדולי ישראל הזכירו תאריך לועזי במכתבים ממשלתיים וכדומה, וזו ראייה שכנראה אין בכך איסור.

מתוך כל אלו, ממשיך הרב עובדיה וקובע שעדיף לקרוא לחודשים הלועזיים בשמותם - ינואר, פברואר וכו' - ולא במספרים שלהם - החודש הראשון או השני - מכיוון שהמספור השונה מכחיש באופן בוטה יותר את ציווי התורה "החודש הזה לכם... ראשון הוא לכם לחודשי השנה".

שאלות לדיון

1. האם לשאלה ההיסטורית - האם ספירת הנוצרים מתחילה באמת מלידת ישו - יש משמעות בעיניך בדיון לגבי הבעייתיות או האיסור בספירה הלועזית?
2. כיצד מגדיר הרב עובדיה להבנתך את איסור חוקות הגויים?
3. כיצד מגדיר הרב עובדיה להבנתך את איסור "שם אלוהים אחרים לא תזכירו"?

ז. שו"ת ציץ אליעזר חלק ח סימן ח

הרב אליעזר יהודה וולדנברג, בעל שו"ת "ציץ אליעזר", נולד וחי בישראל והיה מחשובי הפוסקים במאה העשרים. הוא נודע בעיקר בזכות תשובותיו בכל תחומי ההלכה, ובמיוחד בעיסוקו החלוצי בנושאי רפואה והלכה ובהלכות מדינה.

הסבר המקור

גם בעל ה"ציץ אליעזר" דן בשאלה האם יש איסור הלכתי בשימוש בתאריך לועזי. כמו הרב עובדיה, גם הוא מסביר למה ניתן להקל, אבל הוא חולק על הרב עובדיה בשאלה מהי הדרך העדיפה, וסובר שהשימוש בשמות החודשים, המייצגים שמות של אלילים, הוא הבעייתי יותר. לשיטתו, עדיף לקרוא לחודשים במספרים שלהם, למשל "החודש הראשון" או "החודש השני". בנוסף, הוא מציע להוסיף אחרי התאריך את ההבהרה "לספירת הנוצרים", ולהקפיד לכתוב לצד התאריך הלועזי גם את התאריך העברי.

שאלות לדיון

1. מה ההבדל בין הנחות היסוד של הרב עובדיה להנחות היסוד של ה"ציץ אליעזר"?
2. מה אמורות ליצור שתי ההקפדות שמציע ה"ציץ אליעזר"?

מבחינה הלכתית נראה שעל אף דברי הפוסקים מהמאה ה-19 - מותר להשתמש בתאריך לועזי. על גבי היתר זה נחתום במחשבה על המחיר שהחברה שלנו משלמת כאשר היא מתנתקת מהתאריך העברי, ועל החשיבות לצד היתר שהתאריך העברי ימשיך להיות חי ונושם בחיים שלנו.

ח. ערעור אזרחי בבית המשפט העליון תיק 280/71

ט. מתוך המאמר "לכבודו של התאריך העברי", הרבנית חנה גודינגר (דרייפוס)

אני מזמינה אותנו השבת להיזכר בציווי "הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם, ראש חֲדָשִׁים: ראשון הוא לָכֶם, לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה", להרהר קצת במחירים שאנחנו משלמים על שכיחות של הלוח העברי, ולראות איפה בתוך החיים העמוסים והמודרניים שלנו אנחנו יכולים לעשות שימוש מכובד ומחבר יותר לתאריך העברי